

SARA NIŠA
ADAMS

SPISAK
KNJIGA

Prevela sa engleskog
Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Sara Nisha Adams

THE READING LIST

Copyright © 2021 Sara Nisha Adams

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Dragoj uspomeni na baku, deku, ba i dadu,
mami i tati.
Mnogo vas volim.*

Prolog

SPISAK KNJIGA

2017.

VRATA SU NOVA: otvaraju se automatski. Moderna. To se promenilo otkako je Ejdan poslednji put bio ovde. Prvo što primećuje jesu malobrojni redovi knjiga – kad je bio mlađi, *manji*, činilo mu se da police nemaju kraja, da su prepune knjiga svih oblika i veličina. Čak i dok je bio srednjoškolac i radio tu u vreme letnjih raspusta, taj prostor je za njega bio svetilište, i premda nikad to ne bi priznao svojim drugovima, obožavao je da se izgubi među gomilama i gomilama referentne literature. Možda samo gleda u prošlost kroz ružičaste naočari, zamišlja nekakvu čarobnu knjišku zemlju čudesa koja nikad nije stvarno postojala. Ali sada kad ima dvadeset dve godine, kad nije više dečak nego odrastao muškarac, evo ga opet tu, traži mesto gde bi se sakrio – od sveta, od svojih drugova, od porodice.

Bibliotekarka na tren diže glavu dok on ulazi, i osmehuje se. Ejdana dočekuje tišina. U njegovim uspomjenama ovaj prostor *nikad* nije bio tih. Jasno, to je *biblioteka...* tako da tu nikad nije ni bilo buke, ali čuo se onaj žamor – ljudi koji se muvaju tamo-amo, dece koja šapuću nešto majkama, čitalaca koji obrću stranice, pomeraju stolice, vrte se, takođe kašlju i šmrču. Ovog dana gotovo ni zvuka. Neko kucka poruku na telefonu.

Bibliotekarka lupkara po onoj zveketavoj staroj tastaturi. Ništa više. Odnedavno zapaža plakate koje pozivaju na spasavanje biblioteka na Brentu zalepljene po oglasnim tablama: u *Tesku*; u teretani; čak je u blizini stanice podzemne železnice zalepljena jedna koji oglašava prodaje kolača, sastanke kluba za pletenje u biblioteci, pasivne demonstracije, peticije. Ali nikad mu nije na um palo da je biblioteci u Harou roudu potrebno spasavanje. U njegovoj glavi ona je omiljena, svi je vole, ali sada kad je tu, počinje da gubi hrabrost... možda će sledeća nestati biblioteka u Harou roudu.

Polagano prilazi policama gde je beletristika, odeljak s krimi-romanima, i prelazi prstima po hrbatima; zaustavljaju se na naslovu *Crna voda nadolazi* Atike Lok. Čitao ju je već, pre mnogo godina. Možda čak više puta. Dok kreće da je lista, tragajući za nekim izlazom kojim bi pobegao, naviru sećanja na Hjuston Atike Lok, živ, energičan, mračan grad, pun kontradikcija i kontrastâ. Danas mu je potrebno nešto tako poznato, potrebno mu je da zakorači ponovo u neki svet gde ima strahova, zaokretâ, preokretâ, ali je i svet gde će znati kako se sve završava.

Potrebno mu je da zna kako će se *nešto* završiti.

Nema više stola gde je nekad sedeo sklupčan kao mali, sve je preuređeno. Ništa neće ostati isto tek da bi njemu ugodilo, ni ovde, ni u njegovom životu. Ovo je još jedno loše leto. Ali dok ga reči priče zapljuskuju, on prati rečenice prstima, pokušavajući iznova da oživi onaj osećaj čvrstog tla pod nogama, nepomičnosti u mestu, kad nije ništa drugo do telo koje čita reči, a mislima dopušta da lunjaju drugde. Oseća kako priča preuzima vlast nad njegovim umom, odvlači ga odatle. Njegove misli, brige, taj glas, počinju da bruje u dubini njegove glave i na kraju postaju samo beli šum.

Dok je bio mlađi, majka ga je dovodila tu sa Alajšom; njegovu malu sestru uvek je više zanimala igra, pa bi se ritala i kenjkala i onda bi Lejla morala da je izvede. Ejdan nikad nije

imao više od nekoliko minuta samoće, ali tih nekoliko minuta bi ga smirilo, zaustavilo ubrzani rad njegovog mozga, pomoglo mu da diše, da pobegne... šta mu je već najpotrebnije.

Bučan tresak upozorava ga da je neko kraj njega. Skreće pogled, prikiva ga za stranicu, nevoljan, zasad, da dozvoli nekom drugom da mu razveje čaroliju. Krajičkom oka opaža ogromnu gomilu naslaganih knjiga. Barikadu.

Čuje se kako stolica struže po podu i neko vadi iz torbe listiće hartije, izgužvane račune, člansku kartu biblioteke, ostavljajući na stolu kraj njega zgužvani oblak beline. Ejdan se iz sve snage trudi da utiša disanje, a ta osoba do njega počinje da mrmlja gotovo nečujno. Ne može da odredi da li je to neka pesma, ili melodija, ili čista glupost. Primećuje hemijsku olovku koja lebdi iznad prve cedulje; zatim sledi ritmično grebuckanje njenog vrha.

Ejdanu su oči i dalje uprte u stranicu, preleće po rečima u svojoj knjizi, upija ih, pokušava da dočara ono osećanje koje je doživeo kad je poslednji put čitao te reči tim redom.

Nekoliko minuta Ejdan dozvoljava da mu žiža pažnje svaki čas otplovi sa knjige, da prođe po biblioteci i potom izađe na ulicu i prošeta do Vemblija. Pita se kako mu je majka. Da li je Alajša primetila da je nestao? Ponovo usredsređuje misli na tu prostoriju, na biblioteku, na tu osobu koja sedi do njega i škraba kao da joj život od toga zavisi.

A onda, neočekivano, ta osoba do njega naglo ustaje i ostavlja neurednu gomilu presavijenih listića hartije na stolu. Ejdan posmatra krajičkom oka kako prst povlači papiriće u pravu liniju, kao na usporenom snimku; lupka po njima redom... broji *jedan, dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam*... Zatim sve ceduljice bivaju udenute u prvu knjigu, na vrhu gomile – sada vidi da je to roman *Ubiti pticu rugalicu*.

Šake načas počivaju na korici knjige. Ejdan shvata da već neko vreme nije obrnuo list. Pita se da li *ta osoba* shvata da on posmatra. Pita se zašto uopšte posmatra. A onda, trenutak

potom, pružaju se ruke u debelom crnom džemperu i privlače knjige k sebi. Uz tiho stenjanje, gomila knjiga je odneta iz krajička njegovog oka i čuje se pš-pš cipela po blago lepljivom tepihu biblioteke dok se vuku ka bibliotekarskom pultu. Ejdan dozvoljava mislima da se vrate na priču koju čita.

Konačno ustaje sa stolice, kroz prozor ulazi večernja svetlost, a biblioteka izgleda tačno onako kakvu je i pamti: čarobno. Ostavlja utisak nekakvog čuda, ali on nikada dotad nije verovao u čudesa. Sunce crta izdužene senke po zapuštenoj biblioteci, sve kupajući toplom bojom ćilibara – izgleda kao da je izrezbarena od zlata. Ejdan uvlači stolicu pod sto trudeći se da ne proizvede nikakav šum – mada takoreći nije ni ostao niko kog bi mogao da uznemiri.

Tad primećuje da na stolu kraj njega počiva jedan usamljen presavijen papir – ukrštenica.

Osvrće se nalevo, pa nadesno, pa polako i iza sebe. Niko ga ne posmatra. Ruka mu se pruža, privlači listić ka njemu i on ga razmotava – prevoj po prevoj. Prsti mu se nežno odnose prema hartiji, gotovo da nije deblja od cigaret-papira. Ne želi da je iscepa. Razmišlja o onoj osobi, anonimnoj ličnosti koja je sedela do njega, pisala, škrabala, sva uneta.

Pošto je razmotao i poslednji ugao, misterija se iznenadno razotkriva. Slova su uredna, zaobljena, topla, gostoljubiva.

Čisto za slučaj da ti zatreba:

Ubiti pticu rugalicu

Rebeka

Lovac na zmajeve

Pijev život

Gordost i predrasuda

Male žene

Voljena
Kišni paviljon

Ubiti pticu rugalicu – prva knjiga na masivnoj gomili. Prelazi pogledom niz spisak. Ništa mu ne znači – to su samo nazvrljane reči na listiću papira. Ali načas pomišlja da ponese taj spisak sa sobom, da ga ubaci u džep. Obuzdava se. Ta ceduljica, tako uredno presavijena, prosto je spisak knjiga neke nepoznate osobe. Za šta bi mu trebalo tako nešto?

Umesto toga ga spušta na sto gde je bio i pakuje svoju knjigu, upućuje Atiki Lok potajno *hvala* i vraća je na policu s krićicama da bi neko drugi uživao u njoj. Polazi iz biblioteke, vrata se automatski zatvaraju za njim. Okreće se još jednom i vidi poruku kako počiva tačno tamo gde ju je i ostavio. Senke biblioteke sklapaju se za njim; pročitane i nepročitane knjige uobličuju barijeru između njega i spiska. Izlazeći iz biblioteke, oseća kako onaj spokoj, ona tišina čile iz njega dok ide ka svetlima i zvucima grada koji naziva svojim domom.

PRVI DEO
VREMEPLOVČEVA ŽENA

Odri Nifenegar

Prvo poglavlje

MUKEŠ

2019.

TIIT. „ZDRAVO, TATA, OVDE Rohini. Izvini, izvini što te opet zovem, ali znaš koliko se brinem kad se ne javiš na moj poziv ili kad me ne pozoveš posle. U petak dolazimo da te obidemo, ja i Prija, pa me obavesti treba li nešto da ti ponese, od jela ili pića. Nisam ubeđena da su jela koja sâm spremaš nutritivno izbalansirana, tata – moraš da jedeš još nešto, ne možeš samo mung*. I ne zaboravi da se danas iznosi smeće, danas samo crne kante, da. Zelene kante sledeće nedelje. Ako ne možeš sam, pozovi Parama iz broja osamdeset sedam, važi? Znam da te leđa ne služe kako treba.“

TIIT. „Tata, ovde Dipali. Rohini mi je rekla da te zovnem jer nema nikakvih vesti od tebe. Rekla je da ti kažem da ti je danas dan za iznošenje smeća, pa nemoj da zaboraviš, važi? Nemoj kao prošli put, kad si morao da istrčavaš ujutru u kućnom ogrtaču! Pozovi me kasnije, važi? Sad idem na posao, važi? Zdravo. I blizanci te pozdravljaju! Zdravo, dada**.“

* Mahunarka rasprostranjena u Aziji, sa zrnavljem zelene boje. (Prim. prev.)

** Na gudžaratskom: deda. Sve reči indijskog porekla u knjizi pripadaju gudžaratskom jeziku ili su u opštoj upotrebi širom Indije. (Prim. prev.)

THIT. „Zdravo, tata, ovde Vriti. Jesi li dobro? Htela sam da proverim kako si. Obavesti me ako ti nešto treba. Mogu uskoro da navratim, samo me obavesti kad si slobodan. Ovih nekoliko nedelja jesam u poslu preko glave, ali uspeću nešto da organizujem, može?“

I eto tako, Mukešov dan je započeo gotovo kao i svaka druga sreda: sa tri istovetne poruke u glasovnoj pošti, od njegovih kćeri – Rohini, Dipali i Vriti – u to nedruštveno doba, osam ujutru, pre nego što će sve tri krenuti na posao – a Mukeš često u to vreme nije još ni budan.

Da je neki drugi dan u nedelji, možda bi ih i pozvao jednu za drugom, obavestio ih da su kante pod kontrolom, iako nisu, i da pojma nema ko je Param iz broja osamdeset sedam, iako zna – voli da ih drži u stanju napetosti. Ali danas nema za to vremena.

Danas mu je dan za kupovinu. Nena je uvek kupovala sredom. Ne bi bilo lepo da sada odstupa od te redovne navike. Pre svega ostalog proverio je situaciju u frižideru i kuhinjskim ormarićima, uređenim tačno onako kako je Nena volela, što će reći – bez ikakvog reda. Situacija je bila baš kao što je i slutio: trebaće mu bamnje i mung. *Obožava* mung, nek priča Rohini šta god hoće. Dok je Nena bila živa, nikad nije mnogo kuvao, sem onih poslednjih meseci njenog života, ali nekoliko recepata je znao napamet. Zahvaljujući njima bio je sit i pokretan. I šta će njemu uopšte „nutritivno izbalansirana“ hrana u njegovim godinama?

Kad je izašao iz kuće i zalupio vrata za sobom, letnja pripeka samo što ga nije oborila. *Ponovo* se obukao previše slojevito. I zato mu je *uvek* vrućina. Pojedini drugi „stariji“ u mandiru* smejali su mu se zbog toga – kad se oni smrzavaju, Mukeš se kuva. Sekirao se zbog krugova od znoja ispod pazuha, mada su

* Hinduistički hram. (Prim. prev.)

mu oni često govorili: „Mukeš-bai*, zašto se zbog takvih stvari sekiraš? Sad smo stari. Briga nas.“

Ali Mukeš nije želeo da bude star, a ako bi prestao da se sekira zbog krugova od znoja, zbog podrigivanja pred drugima i tome sličnog, možda bi prestao da mari i za druge važne stvari.

Kako mu sunce ne bi tuklo u oči, namestio je bolje svoj pljosnati kačket, koji je nosio bez obzira na vremenske prilike. Taj kačket je posedovao već pedeset godina. Već se bio sav istanjio i propao, ali on ga je voleo. Nadživeo je njegov brak, i premda Mukeš nije želeo da bude pesimista, smatrao je da bi ostao bez još jednog suštinskog dela svog bića kada više ne bi imao taj kačket.

Svake nedelje mu je bilo za trun teže to penjanje uz blagu uzbrdicu kojom se od njegove kuće stizalo do glavne ulice, svake nedelje je za trun pliće disao, i jednog dana će morati da pozove službu za prevoz nemoćnih lica kako bi prevalio to rastojanje od pet minuta lagane šetnje. Konačno stigavši do vrha brda i skrenuvši nalevo, duboko je udahnuo, pridržao se za jedan ulični stubić, uprtio bolje svoju platnenu torbu sa zaštitnim znakom hrama pošto mu je klizila sa ramena, pa nepopustljivo produžio ka prehrambenoj prodavnici u Iling roudu u kojoj je obično kupovao.

U Iling roudu je sredom bilo malo mirnije i zato je Nena i odredila taj dan kao svoj dan za kupovinu. Uvek je govorila kako joj to smanjuje šanse da naleti na nekog poznatog, što bi moglo da desetominutni odlazak po namirnice pretvori u ćaskanje od sat vremena.

Nešto malo ljudi ulazilo je u prodavnice s divnim lutkama koje su se pravile važne u izlogu, zaodenuće nakitom i tkanim jarkih boja, ali većina je dolazila radi tezgija s voćem i povrćem ili se zadržavala kod džamije na Vembli sentralu.

* Nastavak koji znači „brate“, „prijatelju“. (Prim. prev.)

Mukeš je mahnuo svom susedu Nasimu i njegovoj ćerki Nur; sedeli su na jednom zidiću i jeli iz iste kesice čips od kasave. Otkako je Nena umrla, s njima nije razgovarao duže od nekoliko minuta, ali kada god ugleda Nasima i Nur, bez izuzetka bi mu ulepšali dan.

Mukeš je najzad stigao do svoje omiljene prodavnice, prepune svih mogućih vrsta povrća, svežeg i mirisnog, držanog u hladu platnene nadstrešnice. Tu je vrvelo od kupaca, kolica i dece. Mukešu se u grlu javila malecna knedla panike. Nikil je stajao na vratima, kao da je samo njega čekao.

„Hej, Mukešu!“ Nikil je imao trideset godina i bio je sin jednog njegovog poznanika iz mandira. Dakle, ako ćemo pravo, trebalo je da ga oslovljava sa „Mukeš-*fua*“, što znači „tečo“, iz poštovanja, ali Mukeš mu je progledao kroz prste, kao što je često i činio. Nije želeo da bude „teča“ tom mladiću, koji je još imao svu svoju kosu, sve svoje zube i još ga je neko vreme delilo od šlauha kakav je Mukeša krasio poslednjih deset godina, postojano održavan pirinčem, mungom i kadijem*. Bilo mu je draže da se oseća kao Nikilov drug nego kao klecavi stari teča.

„Kem čo, ** Nikile“, uzvratilo je Mukeš. „Mogu li da dobijem mung, podosta munga – a i malo bindija***?“

„Da mi je znati šta to danas spremaš, a, Mukešu?“

„Znaš ti šta ja spremam.“

„Šalim se. Znaš da mung i bamnje uopšte ne idu jedno uz drugo, je li? Spremi nešto drugo. Bar *jednom*, Mukešu.“ Nikil je kao bajagi prevrnuo očima, tako razvukavši osmeh da su mu se videli svi zubi.

„Znaš šta, mladiću? Red bi bio da mi se obraćaš sa 'fua'! Moraću da kažem tvojoj majci koliko si nepristojan.“ Osmehnuo se sebi u brk. Čak i kad bi se trudio, ne bi nikad uspeo da

* Gust sos od brašna od leblebije. (Prim. prev.)

** Pozdrav, „kako si“. (Prim. prev.)

*** Bamnja. (Prim. prev.)

zasluži ono poštovanje koje je nekada imala Nena. U njihovom braku ona je bila osoba zadužena za odnose s javnošću. Rukovodila je satsangama* subotom u mandiru i predvodila pevanje badžanâ**. I oni mlađi i oni što su joj bili ispisnici duboko su je uvažavali.

Mukeš je posmatrao Nikila kako se provlači kroz gužvu. Najzad je predao Mukešu plavu kesu, prepunu zelenog povrća – obilate količine bamnji i munga, ali je ubacio i mnoštvo drugog povrća da ga počasti. Nisu tek tako nazvali radnju *Bogat izbor*.

Mukeš je zahvalio, vrlo tiho, pa krenuo da se gura između kupaca ka ulici, gde su automobili trubili i pištali, a kroz njihove otvorene prozore treštala muzika svih vrsta.

Kada je stigao do vrha svog puta, otisnuo se njime „žustrim“ korakom, pri čemu mu je pomagala nizbrdica, a onda otključao kućna vrata, uhramao u kuhinju i raspakovao kupljene namirnice (današnja čast: spanać, korijander i jedno dve zemičke, savršene za pav badži***, za koji Mukeš pojma nije imao kako se sprema). Na kraju je zaseo ispred televizora.

Obično bi sredom raspakovao ono što je kupio i potom posedeo u svojoj naslonjači, dignutih nogu, uz šolju vrućeg i taman savršeno slatkog čaja, onakvog kakav je kuvala Nena (sada kivanog od gotovog čaja u kesici), a onda bi se zavalio da gleda *Zi te-ve***** ili vesti kako bi odvojio oči od prazne fotelje kraj njega, Nenine fotelje – i ispunio uši zvukom, smehom i ostrim dijalogima, važnim svetskim događajima, kako bi otrgao misli od gluve tišine što ga je dočekivala svakog dana već dve godine.

* Grupno upražnjavanje neke verske ili društveno korisne aktivnosti. (Prim. prev.)

** Verske pesme. (Prim. prev.)

*** Popularno ulično jelo, povrćni sos koji se služi uz zemičke. (Prim. prev.)

**** Indijska televizijska kuća s programima pretežno zabavnog karaktera. (Prim. prev.)

Mesecima posle Nenine smrti Mukeš nije bio u stanju da spava u svom krevetu, jer ako bi tamo bio sam, osećao bi se kao da je u nekoj potpuno tuđoj kući.

„Samo bez žurbe, tata“, govorila mu je početka Rohini, a Vriti mu je namestila krevet u dnevnoj sobi.

„Ne može doveka ovde da spava, upropastiće leđa“, šapnula je Dipali sestrama nakon što su ga ušuškale. Čudna zamena uloga zbog koje je osećao neopisiv stid. Kako da iznova bude čitav kad je celovitost njegovog života zauvek narušena?

„Oporaviće se. Sad je u fazi tugovanja. Ja uopšte ne mogu da nateram sebe ni da uđem u spavaću sobu, ali biće nužno da raščistimo mamine stvari. Sve je držala strašno neuredno!“, odgovorila je Rohini šapatom.

Ležeći na kauču u dnevnoj sobi, Mukeš je sklopio oči u nadi da tako neće čuti njihov smeh. On je otac; trebalo bi da se stara o svojim ćerkama. A nije sposoban za to. Nije znao kako bi to radio bez Nene.

Pošto je prošlo godinu dana i za Mukeša Patela započelo Doba večne tišine, taj nemi, samotni stadijum tuge u kom se život nastavlja za sve druge sem za ožalošćenoga, Rohini, Dipali i Vriti insistirale su na tome da konačno raščiste Neninu sobu. „Tata, nećemo ti dozvoliti da i nadalje ovo odlažeš. Vreme ti je da mrdneš s mrtve tačke.“

I tako su krenule da prebiraju po sitnicama i nagomilanom otpadu majčinog života, reorganizujući organizovani haos koji je Neni izvanredno prijao. Kako je baš zgodno bila alergična na prašinu, Dipali je umesto toga izabrala da skuva ručak. Na taj jedan dan kuća je ponovo bila puna života – ali iz potpuno naopakih razloga. Slušajući kako Dipali u kuhinji muti testo za pohovanje, stajao je na vratima svoje i Nenine spavaće sobe i posmatrao Vriti i Rohini. Nisu znale da je on tu. Bio je nečujan i nevidljiv u sopstvenom domu, duh sebe samoga.

Rohini je preuzela vođstvo i upravo je dovikivala Vriti uputstvo da iskopa kutije ispod kreveta, a ona sama je letela po sobi,

vraćala češalj na njegovo redovno mesto u kutiji od cipela na ormaru, presavijala marame i uredno ih slagala u veliki kofer s točkicama, pakovala čitave pregršti okruglih narukvica. Mukeš ih je posmatrao kako izvlače ispod kreveta kutiju za kutijom. Vriti je klekla na pod, priljubila obraz uz tepih i prošla rukom nalevo, pa nadesno.

Potpuno iznenadno začulo se kako je nešto uz zveket palo.

„O bože! Šta si to uradila?“, jeknula je Rohini zapiljivši se u sestru. Vriti je povukla kutiju i ukazala se poluprazna čaša od jogurta s rasparenim mindušama. Za njom se pojavila kutija od *Klarksovih* cipela puna fotografija, koje su znale da ih zabavljaju satima kad su bile male i kad su sedele u Neninom ili Mukešovom krilu i raspitivale se o njihovoj odeći s persijskom šarom i drečavim zvonaricama. Mukeš je oduvek smatrao da na tim slikama izgledaju prilično moderno. Devojčice su se tome smejale.

Zatim je usledilo nekoliko praznih plastičnih kutija za hranu. I na kraju jedna usamljena, prašnjava knjiga iz biblioteke.

Vriti je na trenutak usporila i zadržala knjigu u rukama, a Rohini je klekla kraj sestre.

„Tata“, glasno su doviknule, i dalje nesvesne da je on na svega dva koraka od njih. Tad je u sobu dokaskala i Dipali.

„Mamina knjiga – to jest... knjiga iz biblioteke“, rekla je Rohini. „Mislila sam da sam ih sve vratila, ali ova mi je po svojoj prilici promakla.“ Pružila ju je uvis ka njemu, a on je pošao ka njoj, ne uspevajući dokraja da poveruje. Kao da je ta prljava, ulepljena, uštrapanana knjiga nekakvo čudo. Gledajući druge preostatke njenog života, gotovo ništa nije osećao. Ali sada kad je video tu knjigu, sivu prašinu mestimično zalepljenu za plastični omot, učinilo mu se da je Nena tu u sobi s njima. Tu, sa svoje tri ćerke i jednom od Neninih voljenih knjiga, zakratko, samo zakratko, nije se osećao toliko usamljeno.

Nekada davno je na Neninom noćnom stočiću stajala džinovska gomila knjiga iz biblioteke. Pravile su joj društvo te

poslednje godine. Čitala je iste knjige bezbroj puta iz početka. Svoje „ljubimice“. Mukeš je sada žalio što je nije pitao o čemu su, šta je u njima zavolela, zašto oseća potrebu da po bezbroj puta čita iste. Žalio je što ih nije čitao zajedno s njom.

A sad mu je ostala samo ta jedna knjiga iz biblioteke: *Vremeplovčeva žena*.

Te noći, u sobi lišenoj Neninog nereda, Mukeš je rešio da otvori knjigu, osećajući se kao uljez. Ona nije bila njegova, nikad za njega nije bila izabrana, a možda Nena ne bi ni volela da je on čita. Naterao je sebe da pročita jednu stranicu, ali morao je da stane. Reči nisu sadržale nikakav smisao. Pokušavao je da ta crna slova i požutele stranice preobrazi u pismo od Nene njemu. Ali nije postojala takva poruka.

Sledeće večeri je opet pokušao. Uključio je Neninu lampu za čitanje i ponovo otvorio knjigu na prvoj strani. Preleteo je narednih nekoliko strana, trudeći se da bude nežan, trudeći se iz sve snage da ne ostavi na toj knjizi svoj trag na bilo koji opipljiv način. Želeo je da ta knjiga bude Nena i samo Nena. Tražio je, forenzički, za nekim putokazom – belegom na stranici, kapljicom čaja, tragom suze, trepavicom, bilo čime. Govorio je sebi kako će jednog dana morati da je vrati u biblioteku – tako bi želela Nena. Ali nije mogao da je pusti iz ruku. Još ne. Bila mu je to poslednja prilika da dozove Nenu k sebi.

Savladavao je knjigu stranicu po stranicu, poglavlje po poglavlje. Upoznao je Henrija, junaka knjige koji ima sposobnost putovanja kroz vreme. Zahvaljujući tom daru, susreće samog sebe u prošlosti i budućnosti, a na isti način, što je bitno, upoznaje i Kler – putujući kroz vreme, upoznao ju je dok je bila još dete i vraćao joj se neprestano kako su proticale godine. Vraćao se ljubavi svog života. A Kler nije imala drugog izbora do da ga zavoli, pošto je samo za njega oduvek znala.

Počeo je da te junake sagledava ne kao Henrija i Kler, već kao samu ljubav – onu vrstu ljubavi koja deluje sudbinski, neizbežno.

To su imali on i Nena. Pri kraju priče Henri odlazi u budućnost i saznaje da će umreti. Saopštava Kler da zna kad će se to dogoditi, kad će se njih dvoje zauvek rastati.

Dok je čitao o Klerinoj i Henrijevoj tragediji, telefon kraj njega počeo je da zvoni. Zvala ga je Dipali. Nije bio u stanju da progovori, jedino je mogao da plače.

„Znao sam da će umreti, beta*“, rekao joj je kada se glas konačno otrgao iz njega. „Isto onako kako je u knjizi Kler znala da će Henri umreti. Takoreći su mogli da odbrojavaju dane zajedničkog života. I ja sam dobio takvo upozorenje. Ali jesam li činio dovoljno? Jesam li joj ulepšao tih poslednjih nekoliko meseci?“

„Tata, o čemu to pričaš?“

„O knjizi tvoje mame – *Vremeplovčevoj ženi*.“

„Šta s njom, tata?“ Glas joj je bio blag, osetio je kako u njemu odzvanja sažaljenje.

„Henri i Kler... znaš... voleli su se još otkako su bili veoma mladi, baš kao ja i tvoja mama. A onda su saznali kada će on umreti. I živeli su najbolje što su umeli, koristeći svaki trenutak. Ne znam da li sam i ja to radio.“

„Tata, mama te je volela i znala je da ti voliš nju. Hajde sad. Kasno je, tata, lezi i spavaj, važi? Ne sekiraj se ni najmanje zbog toga. Pružio si joj lep život, a i ona je pružila lep život tebi.“

Nena je umrla. Ali uz pomoć te knjige kao da je nakratko zavirio u njenu dušu, u svoju i njenu ljubav, u svoj i njen zajednički život. U kratak snimak ranih dana njihovog braka, dok su jedno drugom još bili takoreći neznanci. Venčani, a bez iole predstave o tome kakvo je zaista ono drugo. Nena je radila sve – kuvala, pospremala, smejala se, plakala, šila, krpila, a na kraju dana čitala. Smestila bi se u krevet kao da je provela najlagodniji mogući dan, i čitala. Još od tih prvih nedelja zajedništva znao

* Doslovno „sine“; izraz od milošte koji se koristi i za mušku i za žensku decu. (Prim. prev.)

je da je voli i da će je večno voleti. *Nikad se neću otuđiti od tebe, Mukešu*, rekla mu je sada, dok je čvrsto držao tu knjigu u rukama. Začuo je njene reči. Njen glas. Ta priča... ta priča ju je vratila – makar samo i na trenutak.

Kada se Mukeš pružio da uzme daljinski upravljač kako bi nastavio sa svojom svakodnevnom rutinom, ruka mu se sudarila s nekom knjigom. U njega je sa stočica u dnevnoj sobi piljila *Vremeplovčeva žena*. *Vreme je da odeš u biblioteku, nema izgovora*, šapnula mu je knjiga glasom koji je zazvučao nestvarno nalik Neninom. Vreme mu je da ostavi tu knjigu za sobom, da korakne napred. Sada je taj čas.

Nekoliko puta duboko udahnuvši i blago protegavši noge, ustao je, čušnuo knjigu u svoju platnenu torbu, proverio da li mu je mesečna autobuska karta u džepu, pa se zaputio pravo iz kuće, uzbrdo. Prešao je ulicu na semaforu kako bi stigao do najbliže autobuske stanice. Tu je pričekao, mučeći se da raščita red vožnje.

Kraj njega je stajala neka mlada žena s neurednom pundom i džinovskim mobilnim telefonom koji je držala obema rukama.

„Oprostite, molim vas, gde bi uopšte mogla da bude biblioteka i koji autobus treba da uhvatim da bih stigao do nje?“

Uzdahnula je i krenula da kucka po ekranu. Iznervirao ju je, moraće odgovor da sazna na neki drugi način, ali nije uspeo da razazna nijednu pojedinost mape ni kad je zažmirio. Ostaće tu zauvek.

„Trebalo da uhvatite devedesetdvojku odavde“, iznenadno je izgovorila ta žena, zbog čega je Mukeš poskočio. „Nalazi se u Građanskom centru.“

„O, *ne!* Sigurno postoji i neka druga. Građanski centar je prepun ljudi. Previše je to gužve za mene. Možete li još jednom da proverite?“

Žena je bučno, namćorasto žvakala svoju žvakaću gumu. Pogledala je u telefon. „*Ne znam*. Sad ih zatvaraju sve odreda u ovom kraju, zar ne, mislim na biblioteke?“ Odsečno je udah-nula vazduh. Časak potom je rekla: „Da, evo, postoji biblioteka u Harou roudu, u onom smeru – ide se istim autobusom. Samo morate da pređete na drugu stranu ulice.“

„Hvala vam, hvala vam. Mnogo mi je drago.“ Osmehnuo joj se; i tad je, uprkos svemu što bi se očekivalo, i ona njemu upu-tila osmeh. Kad je zakoračio sa ivičnjaka, od silnog uzbuđenja bio je zaboravio koliko mu se sporo kreću ruke i noge – osetio je prodoran bol u kolenu. Žena ga je šćepala, čvrsto ali i blago. „Lakše malo, morate najpre da proverite ulicu u oba smera.“ Pogledala je desno, pogledala je levo, pogledala još jednom desno, pa ga blago pogurala čim je teren bio čist.

Na drugoj strani se okrenuo ka njoj, digavši ruku spremnu da mahne. Ali u međuvremenu je stigao njen autobus i on je već bio pao u zaborav.

Kada je devedesetdvojka stigla i stala ispred njega, popeo se u nju upevši se svim silama da se izvuče na mišiće i pri-slonio svoju ojster karticu uz čitač. „Oprostite, molim vas“, obratio se vozaču, „recite mi gde treba da siđem da bih stigao do biblioteke u Harou roudu.“ Te reči je izgovorio naglašeno razgovetno, kao da je posredi neka mnogo važna znamenitost. Vozač autobusa ga je bezizrazno pogledao.

„Stanica Iling roud“, najzad je odgovorio.

„Hvala vam, prijatelju, hvala vam. Danas je za mene popri-lično važan dan.“